

Sociaal Economische Raad van Suriname (SER)

SER-Advies no. 001/2016

**Over de beloning van Werknemers in de Particuliere Sector en
compensatie voor de 'Sociale Kosten' van de Heersende Crisis,
het Stabilisatie en Herstel Plan 2016-2018**

Paramaribo, 16 september 2016

Inhoudsopgave

Executieve samenvatting.....	3
1 Achtergrond	6
1.1 De Macro-economische Context in het kort.....	6
1.2 Sociale kosten van de crisis en de stabilisatiemaatregelen	7
2 Uitgangspunten voor Compensatie	8
2.1 De Levensstandaard: Huishoudinkomens en -uitgaven	8
2.2 Kritieke Doelen van het SHP en Compensatie	9
2.3 Een Nationaal Maximum en Gedecentraliseerde Onderhandelingen	10
2.4 Ontwikkeling van twee Productiviteitsindicatoren	11
2.5 Daling van het aandeel van Lonen en Salarissen in het BBP	12
3 Kernadvies.....	12
3.1 Data gebrek en niet up-to-date zijn	12
3.2 Looncompensatie in de Particuliere Sector	12
3.3 Andere Vormen van Compensatie en Andere Groepen	13
Annex 1: Statistische Annex	15
Annex 2: Advies aanvraag van de Regering d.d. -----	22

Executieve samenvatting

In drie hoofdstukken wordt het voorlopig Sociaal Economische Raad (SER)-advies over de beloning van werknemers in de particuliere sector en compensatie voor de sociale kosten van de heersende crisis als gevolg van het Stabilisatie en Herstel Plan 2016-2018 (SHP) weergegeven. In hoofdstuk 1 wordt de achtergrond weergegeven, in hoofdstuk 2 de uitgangspunten voor de compensatie en in hoofdstuk 3 het Kernadvies.

In het eerste hoofdstuk worden in paragraaf 1.1 de macro-economische context en de adviesaanvraag van de overheid, alsmede de twee grote lijnen van het te verstrekken advies (gevraagd en ongevraagd) weergegeven. Paragraaf 1.2 behandelt in het kort de sociale kosten van de crisis en de stabilisatiemaatregelen zoals koopkracht- en levensstandaard daling.

Vervolgens wordt in het tweede hoofdstuk in paragraaf 2.1 dieper ingegaan op de kwestie levensstandaard ontwikkeling. Om tot beoordeling daarvan over te gaan zijn twee zinvolle meetpunten onvermijdelijk. Naast het Consumenten Prijs Indexcijfer (CPI) zijn ook andere indicatoren (gegevens) daarbij nodig, zoals de nationale verdien capaciteit en de inkomsten van zowel werkgevers als overheid.

De ontwikkeling van de levensstandaard komt neer op een gecompliceerd (ingewikkeld) samenspel tussen totale ontvangsten en totale uitgaven in een (meer persoons) huishouding, waarbij men zich vaak geen rekenschap van deze twee concepten geeft en niet weet hoe ze gemeten moeten worden. Daartoe zijn de verschillende componenten van ontvangsten en uitgaven welke in overweging moeten worden genomen aangehaald en het proces van toename, afname of wegvallen uiteengezet.

Verder wordt in paragraaf 2.2 dieper ingegaan op de kwesties kritieke doelen van het SHP en Compensatie. Doel is het herstellen van een gezonde balans (evenwicht) tussen a) onze nationale deviezen verdien capaciteit en deviezen uitgaven, en b) de overheidsinkomsten en –uitgaven. Op grond hiervan zijn drie kritieke doelen voor de compenserende maatregelen vastgesteld, zoals 1) het verstrekken van geen volledige compensatie van verhoogde uitgaven en/of gedaalde ontvangsten aan de huishoudens, 2) het rekening houden met de macro-economische trends met bijdragen aan een hernieuwd evenwicht en de economische groei, en 3) het tegengaan van verslechtering der inkomensverdeling en het beschermen der armste groepen. Daarbij ontstaat een overduidelijk spanningsveld tussen de doelstellingen nodig voor de stabilisatie van de economie en die voor de compensatie. De SER zal zich daarom concentreren op twee adviezen: i) Loon verhogende maatregelen en ii) Uitgaven verlagende maatregelen voor de gezinnen (elektriciteit/belasting/publieke voorzieningen), waarbij de kosten van compenserende maatregelen zowel door de overheid als de werkgevers moeten worden gedragen.

Binnen de SER is er consensus bereikt voor het vaststellen van de ruimte voor het SER-advies over: 1) De behoefte aan werknemersinkomen als gevolg van hun koopkracht- en levensstandaard daling, en 2) Het plafond van de ruimte voor compensatie blijkens voornoemde criteria en wel specifiek nader te bepalen in de verschillende bedrijfstakken of productieclusters of afzonderlijke ondernemingen, waarbij rekening wordt gehouden met a) de productiviteit ('unit labour costs' en toegevoegde waarde per werknemer) en b) de verschuivingen in de primaire inkomensverdeling.

De SER heeft zich bij het samenstellen van dit advies in paragraaf 2.3 allereerst gebogen over de (beleids-) principes om de compensatie te onderbouwen. Samengevat in drie categorieën komen deze principes neer op:

1 Een inflatiecorrectie in 2016, waarbij a) geen reële loonsverhoging wordt toegekend, en b) een beperkte compensatie voor koopkrachtverlies wordt gegeven;

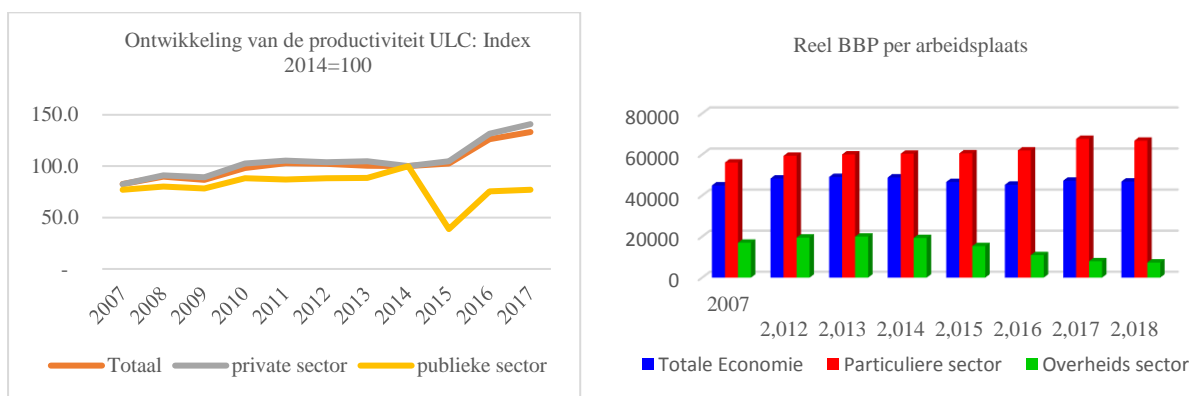
2 Het inschatten en delen van de productiviteitsgroei, uitgaande van de analyse van twee productiviteitsindicatoren: a) Unit Labour Costs (ULC), die aangeeft hoeveel SRD aan arbeidskosten nodig zijn om een SRD aan toegevoegde waarde te produceren, en b) Toegevoegde waarde per werknemer of arbeidsplaats;

3 Het terugdringen van een eventuele scheefgroei in de inkomensverdeling met als indicator het relatief aandeel van compensatie van employees in het BBP. Gebaseerd op deze drie principes is de totale looncompensatie over 2016 voor de gehele nationale economie geschat.

Het gemiddeld verkregen richtcijfer zal in extreme gevallen ondragelijk zijn voor bepaalde bedrijfstakken en voor andere een ‘lachertje’. Desondanks heeft de SER geen bedrijfstak specifieke schattingen voor looncompensatie gemaakt en brengt hierover ook geen advies uit en wel om twee redenen: 1) Het ontbreken van de cijfers/statistieken voor dergelijke exercities, en 2) Het bereiken van consensus als resultaat van bilaterale onderhandelingen op ondernemings- of bedrijfstakniveau wordt van hogere waarde geacht.

De SER is er namelijk van uitgegaan dat de vakbeweging en werkgevers samen onderhandelen over de toepasbare hoogte van looncompensatie binnen bedrijven, uitgaande van het nationaal plafond dat de SER adviseert. Dit nationaal maximum is tot stand gekomen deels op basis van aan haar verstrekte cijfers en deels op basis van haar (eigen) inschatting van de recente en verwachte ontwikkelingen in de Surinaamse economie.

Paragraaf 2.4 behandelt een gestage stijging in de periode 2007 tot 2014 van de productiviteit, die sinds 2015 versterkt is door het inflatie mechanisme: door de prijsstijgingen zijn de omzetten gestegen maar de lonen zijn niet of veel minder hard gestegen. In dezelfde periode laat de ‘toegevoegde waarde per werknemer’ een productiviteitsdaling zien. Dat komt omdat de inkrimping van de economie, dus de daling van het reëel BBP, niet gepaard is gegaan met een evenredige daling van het aantal werknemers, vooral bij de overheid. In de particuliere sector is er evenwel sprake van een lichte stijging van deze productiviteitsindicator. Zie onderstaande figuur links.

Paragraaf 2.5 behandelt de daling van het aandeel van lonen en salarissen in het BBP. Door de inkrimping van de economie zijn de omzetten teruggelopen en daarmee ook de ondernemersinkomens. De kosten factor arbeid is hier benaderd als inkomen van werknemers en wordt in die zin vergeleken met ‘operating surplus’¹ en de afschrijvingen². De analyse geeft een beeld van hoe het BBP ‘verdeeld’ is tussen werknemers, het inkomen van productie units en de afschrijvingen. Uit een grafiek op pagina 10 en de tabellen 2a en 2b blijkt er een lichte lange daling op te treden in de periode 2007-2014 welke in de crisisjaren verscherpt wordt voornamelijk als gevolg van de werking van het inflatie mechanisme. Zie bovenstaande figuur rechts.

In het derde, tevens laatste hoofdstuk wordt het voorlopig kernadvies weergegeven. Allereerst wordt in paragraaf 3.1 het probleem van data gebrek en het niet up-to-date zijn van data aangehaald en institutionele versterking en aannemen van de wet op de jaarrekening wordt aanbevolen.

Middels het toepassen van de voornoemde principes komt de SER in paragraaf 3.2 tot de conclusie dat nationaal voorlopig een ruimte voor de gemiddelde looncompensatie voor 2016 van 18% maximaal aanwezig is. Dit is de maximale ruimte waarbinnen gedecentraliseerde onderhandelingen op bedrijfs- of bedrijfstakniveau dienen te blijven om niet in een inflatiespiraal terecht te komen. Daarbij is de SER er expliciet van uit gegaan dat hierover

¹ Operating surplus is een technische term in het Stelsel van Nationale Rekeningen die het begrip *winst* enigszins benaderd.

² Afschrijvingen zijn voorzieningen voor toekomstige productie.

bilateraal nader onderhandeld wordt om voor elke onderneming of bedrijfstak de realiseerbare compensatie vast te stellen.

De inschatting van het inflatie-effect zal nader door de SPS met behulp van het SURYA-model doorgerekend worden. De SER zal hierop gebaseerd en gehoord de adviezen van de CBS en het ABS, ultimo 2016 over de uiteindelijke totale looncompensatie kunnen adviseren. Dit SER-advies wordt geacht 'inflatie-neutraal' te zijn en hoeft niet noodzakelijkerwijs te leiden tot prijsstijgingen.

Dergelijke looncompensaties zullen eerder leiden tot het versterken van de stabilisatie en herstelinspanningen in plaats van deze in gevaar te brengen. Uiteraard zouden sommige ondernemers kunnen proberen om prijzen te verhogen teneinde middels oneigenlijke concurrentie zich een extra voordeel van de toegenomen koopkracht toe te eigenen. Aan hen moet duidelijk worden gemaakt dat de toegenomen koopkracht zal leiden tot hogere omzetten en dus hogere inkomens voor de ondernemers (werkgevers) mogelijk maakt. Deze hogere omzetten zouden bij een gezonde bedrijfsvoering moeten leiden tot een duurzame toename van het bedrijfsinkomen in de particuliere sector m.a.w. grotere omzetten met hogere winsten in plaats van kleinere omzetten met hogere winstmarges leiden tot een duurzame toename van het bedrijfsinkomen.

De SER is ervan overtuigd dat gezamenlijke inspanningen van het bedrijfsleven, de vakbeweging, de overheid, de consumentenorganisaties en het maatschappelijk middenveld in het algemeen het maatschappelijk onverantwoordelijk gedrag van sommige ondernemers tot een minimum zullen kunnen beperken en dat dergelijk gedrag bestraft zal worden met sociaal maatschappelijke en andere sancties. De SER heeft het overigens nodig geacht om bij de samenstelling van deze nota ook de niet actief in de SER participerende werknemers- en werkgeversorganisaties te consulteren.

Tot slot brengt de SER in paragraaf 3.3 zoals eerder aangegeven in deze voorlopige adviesnota ook advies uit aan de Regering over andere vormen van compensatie en andere groepen dan 'werknemers in de particuliere sector'. Het gaat om de volgende vier adviezen:

1 Het heroverwegen van de voorgenomen verdere verhogingen van elektriciteitsvoorziening tot na een grondige analyse van de kostprijsberekening en tarifiering door een ad-hoc in te stellen werkgroep van deskundigen;

2 Het toch in overwegen nemen van looncompensatie voor ambtenaren gepaard gaande met een aantal rationeel uit te voeren saneringsmaatregelen op grond van de volgende twee redenen:

a) Voor herstel en groei van onze economie is het meer dan ooit van essentieel belang een vaardige en gemotiveerde arbeidsmacht bij de overheid te creëren, waarbij het verder eroderen van de capaciteit van het staatsapparaat om haar essentiële taken uit te voeren zoals het wegtrekken van het ervaren en deskundig kader moet worden voorkomen. Verarming en toename van de inkomensverschillen zal de vlucht naar de particuliere sector en/of het buitenland alleen maar aanwakkeren en tot verdere demotivering leiden, vooral als in de particuliere sector wel compensatie plaats vindt;

b) Het bewerkstelligen van heroverwegen met het IMF over het tijdspad voor het behalen van de kritisch gestelde doelen ten aanzien van het tekort op de overheidsbestedingen en de totale overheidsloonsom als een percentage van het BBP. Door de scherpe daling van het BBP, alsmede de wisselkoers en de inflatie ontwikkeling zijn deze te behalen doelen onrealistisch geworden. Binnen de nieuw in te stellen parameters zal gezocht moeten worden naar het verlichten van de druk op de overheidswerkers en rationalisatie van de overheid, een en ander met in achtneming van de Personeelwet;

3 Het compenseren van de andere vaste inkomensverwerwers (minderdraagkrachtigen) welke afhankelijk zijn van transfers van de overheid.

4 Overeengekomen compenserende belastingmaatregelen.

Annex 1 Bevat statistische tabellen, en Annex 2 bevat de aanvraag van de overheid.

1 Achtergrond

1.1 De Macro-economische Context in het kort

Financieel-economische crisis - Suriname verkeert al meer dan een jaar in een financieel-economische crisis. Per saldo geven wij meer uit aan importen dan wij verdienen met onze exporten, waaruit doorgaans ook het reisverkeer wordt medegefinancierd. Een overbesteding welke is opgelopen van bijkans 564 US\$ in 2013 naar 1.890 US\$ in 2015 per ingezetene³ voornamelijk als gevolg van de daling van de wereldmarktprijzen van goud en aardolieproducten. Onze productie en export moeten dus omhoog en de importstructuur moet veranderen in minder importen voor consumptie en relatief meer voor stimulering van productie en export. Dit is duidelijk door de Regering aangegeven in een brief van 11 mei 2016 aan de directeur van het International Monetary Fund (IMF) en de verklaringen van de President in de De Nationale Assemblée (DNA). Op grond van de beschikbare cijfers schat de Stichting Planbureau van Suriname (SPS), dat de economie al in 2015 ingekrompen is met 2 procent, terwijl er een contractie van de economie van 7.5 procent verwacht wordt in 2016; dit is afhankelijk van de investeringen die gerealiseerd kunnen worden. Om een zwaardere terugval te voorkomen en de economie weer op een groeipad te brengen heeft de Regering vanaf eind 2015 een bezuinigingsprogramma uitgevoerd, terwijl in 2016 het IMF gevraagd is om een overbruggingslening (Stand-by-Arrangement) van US\$ 478 miljoen. Het IMF heeft deze lening op 27 mei 2016 goedgekeurd, waarna het overeengekomen programma in werking is getreden⁴. In reactie op de overeenkomst met het IMF waren de Wereld Bank (WB), De Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) en de Caribische Ontwikkelingsbank (CDB) bereid om additioneel leningen te verstrekken zoals begrotingssteun aan de overheid en particuliere investeringen welke moeten leiden tot een groeipad. Binnen het akkoord met het IMF dient Suriname een groot aantal maatregelen te nemen om de macro-economische stabiliteit te realiseren. Het programma dat overeengekomen is betreft in feite het 'Stabilisatie- en Herstelplan 2016-2018' (SHP). Het pakket van uit te voeren maatregelen wordt verder korthedshalve het SHP of crisisplan genoemd. Het SHP is op 22 juli 2016 door de Nationale Assemblée goedgekeurd⁵.

Adviesaanvraag van de Regering - De Regering heeft de SER per schrijven van 31 mei 2016 gevraagd om haar van een advies te voorzien welke aan de sociale partners kan worden doorgegeven, op welke wijze de werknemers in de particuliere sector gecompenseerd kunnen worden voor de effecten van het SHP (Zie Annex 2). De regering verwijst in haar adviesaanvraag naar 'de fiscale en monetaire crisis en het pakket maatregelen nodig om deze economische crisis te beheersen en te stabiliseren'.

De Regering vraagt de SER om een zogenaamd 'consensus advies'⁶ uit te brengen over de hoogte en de manier waarop de (sociale) kosten van stabilisatie-maatregelen gecompenseerd zouden kunnen worden 'in bilaterale onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers per bedrijf of bedrijfstak'.

Tijdens de gezamenlijke bespreking van de SER-commissies Sociaal Economische Planning (SEP) en Sociaal Economisch Beleid (SEB) op 22 juni werden de twee grote lijnen van een advies als volgt geformuleerd:

1. De adviesaanvraag van de Regering zal breed geïnterpreteerd worden als een verzoek om een advies aan werkgevers te verstrekken ter 'compensatie van hun werknemers' omdat alle werknemers de effecten voelen en objectief behoefte hebben aan compensatie. Gegeven het karakter van de SER wil en kan zij geen eenzijdig advies geven. Daarom zal in lijn met het verzoek van de regering het SER-advies onderscheid maken tussen de publieke en de particuliere sector.
2. De SER wil de gelegenheid welke geboden wordt door de adviesaanvraag van de regering, aangrijpen om ook een 'ongevraagd advies' uit te brengen over de compensatie van niet-werkzame, vaste inkomensverwerwers zoals: gepensioneerden, studenten, en personen die leven van financiële uitkeringen van de overheid zoals personen met een beperking of personen in diepe armoede. De SER dient hierover

³ Statistische Annex tabel 1a en b van het Stabilisatie en Herstel Plan 2016-2018 (<http://www.gov.sr/documenten/stabilisatie-en-herstel.aspx>)

⁴ IMF Country Report No.16/141 (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16141.pdf>)

⁵ Het Stabilisatie en Herstel Plan 2016-2018 (<http://www.gov.sr/documenten/stabilisatie-en-herstel.aspx>)

⁶ Het gezamenlijk overeenstemming bereiken in het te verstrekken advies = consensus advies.

ook een richtlijn op te nemen in haar advies, teneinde te voorkomen dat deze zwakke groepen in de samenleving de grootste slachtoffers worden.

1.2 Sociale kosten van de crisis en de stabilisatiemaatregelen

Negatieve effecten der crisis en stabilisatiemaatregelen - In het IMF-document en in het SHP zijn vele maatregelen genoemd die negatieve effecten zullen hebben op de levensstandaard van de loontrekkers, maar ook op de inkomens van werkgevers en andere groepen die werken *voor eigen rekening*. De SER heeft niet geprobeerd het effect van elke individuele maatregel te berekenen, omdat van de meeste maatregelen de effecten en sociale kosten nog niet bekend of in detail uitgerekend zijn of kunnen worden. Sommigen gebruiken de wisselkoersontwikkeling voor sleutel buitenlandse geldsoorten, vooral de Amerikaanse dollar en de Euro, om een beeld te geven van hoe hard de crisis de bevolking en de economische bedrijvigheid raakt.

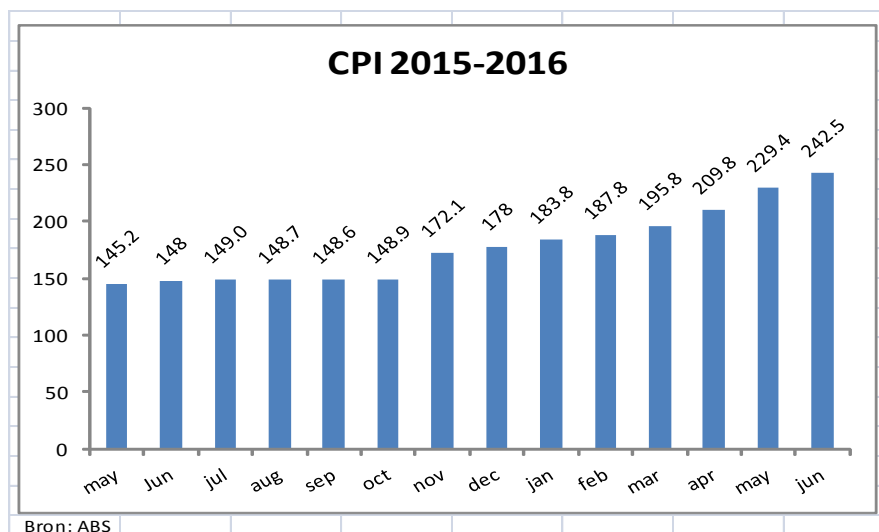
Standpunt SER - De SER stelt zich evenwel op het standpunt dat de kosten die werknemers moeten betalen als gevolg van de crisis en de SHP-maatregelen, het best gemeten kunnen worden door de ontwikkeling van het Consumenten Prijs Indexcijfer (CPI). Dit cijfer geeft zo objectief mogelijk een weergave van de ontwikkeling van de levensstandaard van de gezinnen van werknemers. En werknemers zijn de doelgroep in de adviesaanvraag van de regering.

Het CPI stelt de SER in de gelegenheid om de vermindering van de koopkracht van de lonen en salarissen vrij nauwkeurig te berekenen⁷. Echter, zoals met vele ‘cijfers’, heeft het CPI in de huidige situatie in Suriname een beperking, omdat het de volgende negatieve ontwikkelingen op de levensstandaard onderschat:

- 1) *De daling van de koopkracht van vooral de armere delen van de bevolking*. Uitgaande van de wet van Engel en (prijs)ontwikkelingen van de afgelopen 12 maanden, onderschat het CPI de daling van de koopkracht van de arme gezinnen. De *wet van Engel*, dat is de empirische (proefondervindelijke en zonder theoretische onderbouwde) relatie tussen de totale uitgaven van een persoon/gezin en wat zij uitgeven aan voeding en dranken. Statistisch is bewezen dat naarmate personen een lager inkomen hebben zij een groter aandeel van hun consumptie uitgaven aan voeding en dranken besteden. Bij het berekenen van CPI heeft het ‘aandeel’ van elke groep van consumptieve uitgaven, bijvoorbeeld ‘voeding en dranken’ een bepaald gewicht. Gezien de scherpe val van de koopkracht en daarmee ook de daling van de bestaansniveaus zijn gezinnen meer gaan uitgeven aan voeding en dranken, waardoor de CPI-gewichten uit het Budgetonderzoek 2014 hoogstwaarschijnlijk niet meer geldig zijn⁸.
- 2) *De daling van de levensstandaard wordt niet alleen bepaald door de aankopen van de huishoudens*. Door de bezuinigingen bij de overheid is er sprake van volledige of gedeeltelijke stopzetting van de dienstverlening en/of een verslechtering van de kwaliteit hiervan. Dit treft vooral de armere burgers en resulteert in een daling van hun levensstandaard.

⁷ Dit besluit is genomen na overleg met verschillende instanties, waaronder het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Het CPI is de belangrijkste indicator van de koopkracht, die vrijwel alle invloeden en effecten die van belang zijn samenvat, inclusief valutakoers en brandstofprijs.

⁸ Het ABS probeert het effect hiervan te mitigeren door het CPI op basis van een nieuw pakket te meten, hetgeen per juli 2016 zal ingaan.

Ontwikkeling van het CPI over mei 2015 – juni 2016 - In de grafiek hierboven is het CPI over de periode mei 2015 tot en met juni 2016 weergegeven (data www.statistics-suriname.org). In de periode juli 2014 tot en met juni 2015 is de CPI gestegen van 142,5 naar 148,7 oftewel een stijging van 4,4%. In een periode van twaalf maanden, juli 2015 tot en met juni 2016, is het CPI gestegen van 149,0 naar 242,5 wat een inflatie aangeeft van 62,8%. Dit inflatieproces en de daarmee gepaard gaande koopkrachtdaling begon op gang te komen in november 2015 en duurt voort in 2016.

2 Uitgangspunten voor Compensatie

2.1 De Levensstandaard: Huishoudinkomens en -uitgaven

Twee zinvolle referentiepunten nodig - Bij het beoordelen van de ontwikkeling van de levensstandaard van de werknemers en hun gezinnen is **de keuze van twee “zinvolle referentiepunten”** waarop levensstandaard gemeten is onvermijdelijk. Immers, het idee van *een compensatie* gaat er vanuit dat i) de levensstandaard van werknemers is gedaald in een bepaalde periode en dat ii) een bepaalde mate van herstel van de levensstandaard nodig is. Zoals eerder gesteld wordt het CPI gebruikt om de koopkrachtdaling te meten en deze indicator zal dan ook cijfermatig moeten aangeven wat optimaal ‘hersteld’ zou kunnen worden. Ook moeten er voor deze meetmomenten andere gegevens (indicatoren) beschikbaar zijn om de vastgestelde ontwikkeling te kunnen beoordelen, zoals de nationale verdien capaciteit en de inkomsten van zowel de werkgevers als de overheid.

Tabel 2.1: Het CPI, het Inflatiecijfer, het Nominaal Minimum Uurloon en de Koopkracht van het Minimum uurloon in 2015 en 2016

	CPI*	Inflatie*	Minimum Uurloon in SRD	
			Nominaal	Koopkracht*
2015	150.8		4.29	4.06
1e helft 2016	208.2	38.1	5.22	3.60
2016	239.6	58.9	5.22	2.74

* Maand gemiddelde over de periode

Bronnen: CPI 2015, CPI 1e helft 2016, ABS. Overige data zijn berekeningen/schattingen van Stichting Planbureau Suriname

Levensstandaard is een gecompliceerd samenspel - **De levensstandaard van de huishoudens** is een gecompliceerd (ingewikkeld) samenspel van totale **ontvangsten** van de verschillende (individuele) inkomenverwerwers in een huishouden en de **totale uitgaven** van deze hechte groep waarin mensen voorzieningen treffen voor hun levensonderhoud. In de gedachtegang over compensatie voor een daling van de levensstandaard geeft men zich vaak geen rekenschap van de betekenis van deze twee concepten en hoe ze gemeten moeten worden. Zo wordt het huishoudinkomen van de meeste meerpersoonshuishoudens opgebracht door meerdere

inkomenverwerwers, zoals werknemers, kleine zelfstandigen of ondernemers, pensioengerechtigden of steuntrekkers.

Componenten van ontvangsten en uitgaven - Het is daarom goed de volgende componenten van ontvangsten en uitgaven van huishoudens in overweging te nemen in de analyse, de schattingsmethoden en de adviesformulering:

- 1) Ontvangsten van individuen en huishoudens bestaan uit:
 - a) Inkomens ontvangsten;
 - b) Inkomen uit kapitaal;
 - c) Transfers (overdrachten) van de overheid en niet-gouvernementele organisaties en personen;
 - d) Niet-inkomensontvangsten, w.o. Publieke voorzieningen (goederen en dienstverlening), objectsubsidies, giften en andere ontvangsten).
- 2) Uitgaven van individuen en huishoudens bestaan uit:
 - a) Consumptieve uitgaven, die doorgaans opgesplitst worden in hoofdgroepen (zie CPI-overzicht in Annex 1)
 - b) Niet consumptieve uitgaven, waaronder belastingen, kapitaalsformatie en giften

Toename, afname of wegvallen der componenten - Bij de huidige vraagstelling over compensatie voor de 'levensstandaard' daling van huishoudens gaat het om een gecompliceerd proces van toename, afname of wegvallen van zowel uitgaven, als ontvangsten (categorieën). Zo is bijvoorbeeld het wegvallen van de objectsubsidies (elektriciteit) een daling van het inkomen, een SHP-maatregel, tegelijkertijd ook een stijging van de consumptieve uitgaven. Aan de andere kant is het voorzien in gratis onderwijs of kosteloze medische voorziening door de overheid een inkomensstijging voor de huishoudens. *Natuurlijk onder de assumptie dat kwaliteit en toegang gelijk gebleven zijn.* Een ander voorbeeld is de brandstofprijs.

2.2 Kritieke Doelen van het SHP en Compensatie

Welke zijn de kritieke doelen van het SHP? – **De kritieke doelen van het SHP** zijn het herstel van een gezonde balans tussen:

- a) de nationale deviezen verdien capaciteit en deviezenuitgaven, en
- b) de overheidsinkomsten en -uitgaven (zie tabel 1 in Annex 1, de Statistische Annex).

Kritieke doelen voor de compensatie - Deze doelen zijn (grotendeels) een response op de crisis en het is overduidelijk dat tegen deze achtergrond de compenserende maatregelen:

- 1) Geen volledige compensatie zullen zijn van verhoogde uitgaven en/of gedaalde ontvangsten van de huishoudens.
- 2) Genomen moeten worden, rekening houdend met de macro-economisch trends en de bijdragen aan een hernieuwd evenwicht en economische groei.
- 3) Moeten voorkomen, dat de inkomensverdeling verslechtert, en ervoor moeten zorgen dat de armste groepen beschermd worden.

Spanningsveld tussen SHP en Compensatie doelen - Uitgaande van het overduidelijk spanningsveld tussen de doelstellingen die noodzakelijk zijn voor de stabilisatie van de economie en compensatie zal het SER-advies, bij het beantwoorden van de adviesaanvraag van de Regering, zich concentreren op:

- i) **Inkomens- in dit geval loon verhogende** maatregelen, en
- ii) **Uitgaven verlagende** maatregelen (elektriciteit/belasting/publieke voorzieningen) voor de gezinnen.

Voor de duidelijkheid wordt hier opgemerkt dat kosten van compenserende maatregelen niet alleen door de werkgevers, maar ook door de overheid gedragen moeten worden.

Te bereiken SER-consensus - Bij het **adviseren omtrent loon verhogende maatregelen** realiseert de SER zich dat de ruimte hiervoor afhankelijk is van consensus over:

- 1) De behoeften van de loon- en salaristrekkers aan inkomen, zoals geïndiceerd (blijkt) uit hun levensstandaard daling.

- 2) De ruimte voor loon-compensatie, zoals dat op nationaal niveau blijkt uit de macro-economische indicatoren en de doelen die gesteld zijn om te komen tot beheersing van de crisis. Echter, gezien de enorme verscheidenheid in de verdien capaciteit van de ondernemingen in de verschillende bedrijfstakken of productieclusters, zullen besluiten voor specifieke compensatiemaatregelen op dat niveau genomen moeten worden. Geadviseerd wordt om hierbij in elk geval de volgende twee factoren te analyseren:
- a) De productiviteit op basis van unit labour costs⁹ en toegevoegde waarde per werknemer¹⁰
 - b) Verschuivingen in de primaire inkomensverdeling¹¹

2.3 Een Nationaal Maximum en Gedecentraliseerde Onderhandelingen

Principes ter onderbouwing compensatie - Bij het samenstellen van dit advies heeft de SER zich in eerste instantie gebogen over de (beleids-)principes die de compensatie zouden moeten onderbouwen. Deze principes worden in dit voorlopig advies aan alle sociale partners, als volgt in drie categorieën samengevat:

1) *Inflatiecorrecties in 2016.*

- a) ***In 2016 zullen geen reële loonsverhoging toegekend worden.*** In deze periode zullen compenserende loonsverhogingen dus onder het inflatiecijfer¹² blijven.
 - b) ***Er wordt een beperkte compensatie voor koopkrachtverlies in 2016 gegeven.*** De totale inflatie en dus het verlies van koopkracht berekend over 2016, zal gezien de bijzondere economische situatie, niet volledig gecompenseerd kunnen worden. Er bestaat consensus in de SER dat een inflatiespiraal de lonen mogelijk verder kan uithollen en economisch herstel zou kunnen vertragen. Echter, daarmee dringt zich onmiddellijk de vraag op, waarop een maatregel voor koopkrachtherstel gebaseerd zou moeten zijn. De SER stelt voor om tegen de achtergrond van het gemeten koopkrachtverlies twee principes te gebruiken om een compenserende loonsverhoging te schatten en vervolgens daarover te adviseren. ***Deze twee principes, en de daarbij behorende indicatoren geven de economisch “veilige zone” aan, waarbinnen koopkracht versterking een positieve impact zou moeten hebben op de economische en sociale ontwikkeling.*** De twee, onder 2) en 3) genoemde principes en hun indicatoren leiden tot een schatting van de ‘totale compensatie’ welke de SER op het niveau van de nationale economie voorstelt.
- 2) ***Het inschatten en delen van de productiviteitsgroei.*** Hierbij wordt uitgegaan van de analyse van twee productiviteitsindicatoren:
- a) Unit Labour Costs: hiermee wordt aangegeven hoeveel SRD aan arbeidskosten nodig zijn om één SRD aan Toegevoegde Waarde te produceren
 - b) Toegevoegde waarde per werknemer (of arbeidsplaats)
- 3) ***Het terugdringen van een eventuele scheefgroei in de inkomensverdeling*** met als indicator het relatief aandeel van compensatie van employees in het BBP. In feite wordt de verschuiving van de inkomensverdeling, dus de verdeling van het BBP tussen *operating surplus* (winst) en *compensatie van employees* (lonen/salarissen en sociale lasten), cijfermatig uitgedrukt.

Berekening nationale looncompensatie - Op basis van deze drie principes kan de **totale looncompensatie** over 2016 berekend worden voor de gehele (nationale) economie. Aangezien deze schatting gemaakt is op het niveau van de nationale economie gaat het om een gemiddeld richtcijfer voor de totale economie waardoor de uitkomsten voor bepaalde bedrijfstakken of productieclusters meer of minder zinvol zijn. In extreme gevallen zal de looncompensatie voor bepaalde bedrijfstakken ondragelijk zijn terwijl voor andere het een ‘lachertje’ is. Ondanks dit laatste, heeft de SER geen bedrijfstak specifieke schattingen gemaakt voor looncompensaties en brengt zij hierover dus ook geen advies uit. Hiervoor zijn er twee redenen:

1. De cijfers/statistieken voor dergelijke exercities ontbreken

⁹ Zie ook <http://www.economielokaal.nl/loonkosten/>

¹⁰ **Arbeidsproductiviteit** of **gemiddelde arbeidsproductiviteit** is de hoeveelheid productie die per tijdseenheid wordt geproduceerd door één arbeider. Vaak wordt het ook gemeten door per arbeider de toegevoegde waarde te nemen. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Arbeidsproductiviteit>

¹¹ <https://nl.Finler.encyclopie.nl/Inkomensverdeling>

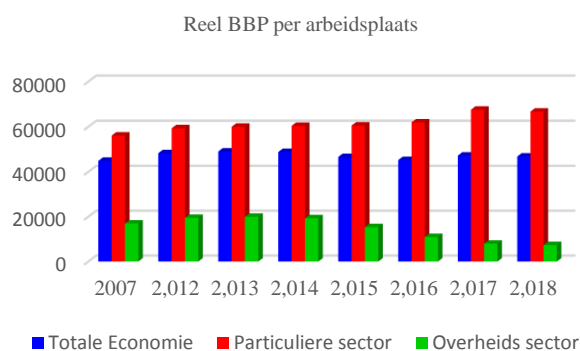
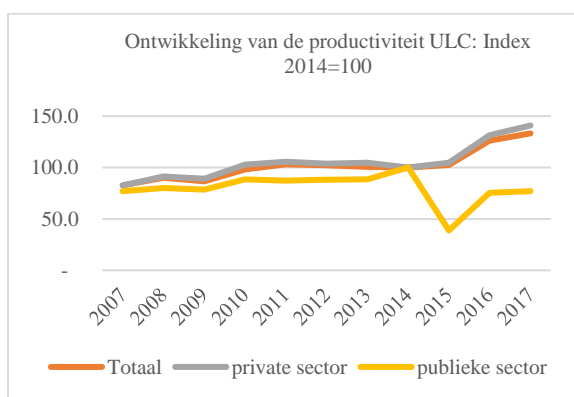
¹² <https://nl.Finler.encyclopie.nl/Inflatie> en <https://www.cbvs.nl/macro-economie/inflatie-en-rentevoeten/ontwikkelingen/379-inflatie-2008-2015>

- De consensus, gevormd als resultaat van bilaterale onderhandelingen op ondernemings- of bedrijfstakniveau, worden superieur geacht aan statistische schattingen waarvan de betrouwbaarheid en geldigheid ter discussie gesteld kunnen worden.

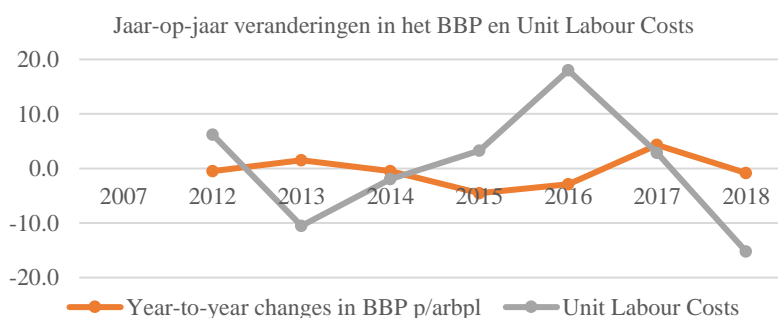
Assumptie - Kortom, de SER gaat ervan uit dat de vakbeweging en werkgevers samen onderhandelen over de hoogte van looncompensaties in de particuliere sector, uitgaande van het nationaal maximum dat door de SER geadviseerd wordt. Dit nationaal maximum komt tot stand deels op basis van haar verstrekte cijfers en deels op basis van haar (eigen) inschatting van de recente en verwachte ontwikkelingen in de Surinaamse economie.

2.4 Ontwikkeling van twee Productiviteitsindicatoren

Unit Labour Costs (ULC) - De indicator Unit Labour Costs (ULC) laat een gestage stijging zien van de productiviteit in de periode 2007 tot 2014: deze indicator toont aan dat er steeds minder employeecompensatie nodig is om een SRD aan BBP te produceren. Sinds 2015 is dit proces versterkt door het inflatie mechanisme: door de prijsstijgingen zijn de omzetten gestegen maar de lonen zijn niet of veel minder hard gestegen. Zie figuur hieronder links.

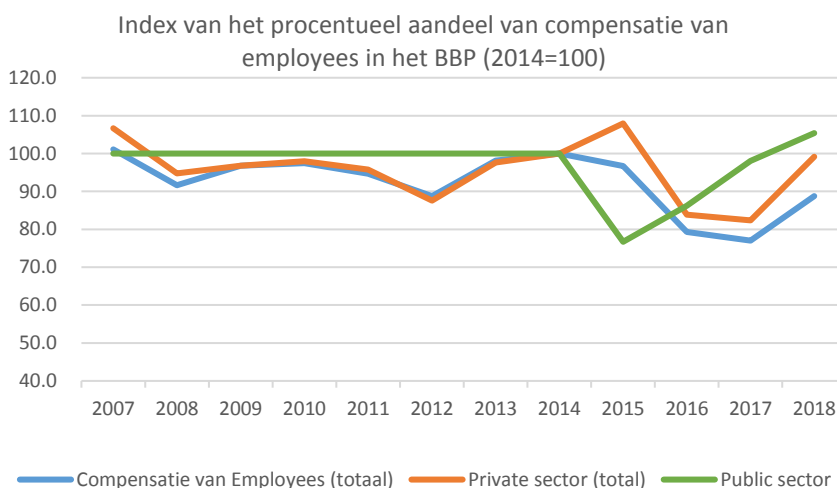
Toegevoegde waarde per werknemer - Hoewel productiviteit, gemeten als kostenfactor (ULC), gestegen is in de periode van de crisis, laat de 'toegevoegde waarde per werknemer', een andere productiviteitsindicator een productiviteitsdaling zien in de totale economie. De voornaamste reden hiervoor is dat de inkringing van de economie, dus de daling van het reëel BBP, niet gepaard is gegaan met een evenredige daling van het aantal werknemers. Vooral de arbeidsmacht van de overheid is niet-elastisch en veroorzaakt zeker in de totale economie en bij de overheid een daling van de productiviteit per werknemer. Echter, de particuliere sector, waar de bedrijven sneller reageren op een daling van het BBP, laat geen daling van het reëel BBP per werknemer zien. Daar is er, ook in de crisisperiode van 2015 en 2016, nog steeds sprake van een lichte stijging van de(ze) productiviteit(indicator). Zie figuren hierboven rechts en hieronder. Toegegeven moet worden dat als gevolg van de inkringing van de economie, de omzetten teruggelopen zijn en daarmee ook de ondernemersinkomens.

2.5 Daling van het aandeel van Lonen en Salarissen in het BBP

Beloning van arbeid als kosten factor versus inkomen van werknemers - Terwijl in de analyse van de ontwikkeling de beloning van arbeid hoofdzakelijk gezien werd als kosten factor, wordt het hier benaderd als inkomen van werknemers. In die zin wordt het vergeleken met ‘operating surplus’ en de afschrijvingen. De analyse geeft een beeld van hoe het BBP ‘verdeeld’ is tussen werknemers, het inkomen van de productie units en de afschrijvingen. Operating surplus is een technische term in het Systeem van Nationale Rekeningen die het begrip *winst* enigszins benadert. Afschrijvingen zijn voorzieningen voor toekomstige productie.

Uit de onderstaande grafiek en tabellen 2.a en 2.b blijkt dat er een lichte, lange daling is in het aandeel van lonen en salarissen in het BBP. In de crisis jaren is de daling iets scherper geworden voornamelijk als gevolg van de werking van het inflatie mechanisme.

3 Kernadvies

3.1 Data gebrek en niet up-to-date zijn

Bij de totstandkoming van dit advies heeft het gebrek aan goede data en vaak niet up-to-date zijn van deze data, zich doen gevoelen, waardoor diverse berekeningen zijn gemaakt met allerlei assumpties en op basis van data welke soms niet de volledige werkelijkheid weergeven. SER leden moesten dan ook soms zelf data verzamelen en eigen schattingen maken. Het is dan ook dringend nodig dat het ABS, de Stichting Planbureau Suriname en andere cruciale instituten die data verzamelen institutioneel versterkt worden en data collectie op de ministeries en daarbuiten heel serieus genomen wordt. Ook de assumpties waarmee gewerkt wordt dienen steeds getoetst te worden aan de werkelijke data en ontwikkelingen.

Het is tevens aan te bevelen dat de wet op de jaarrekening wordt aangenomen, zodat data van particuliere bedrijven en staatsbedrijven toegankelijker worden gemaakt. Dit is van belang om de trend in de economie, alsook het aandeel van de bedrijven daarin, beter te kunnen inschatten.

3.2 Looncompensatie in de Particuliere Sector

Voorlopige conclusie SER - Door het toepassen van de principes uit de voorgaande paragraaf, is de SER tot de conclusie gekomen dat een **totale looncompensatie voor 2016 van 18 procent** het maximum is dat partijen bij gedecentraliseerde onderhandelingen op bedrijfs- of bedrijfstakniveau in acht moeten nemen. De SER gaat in dit advies er expliciet van uit dat er bilateraal nader onderhandeld wordt om de werkelijke compensatie per onderneming of bedrijfstak vast te stellen.

Uiteindelijk SER-advies - De inschatting van het inflatie-effect van deze **voorlopige totale loon compensatie** zal door het Planbureau doorgerekend worden met behulp van het SURYA-model (vergezeld van de specificatie van de input gegevens en de assumpties). Uitgaande van deze methode zal de SER, gehoord de adviezen van de Centrale Bank van Suriname en het Algemeen Bureau voor de Statistiek, aan het eind van 2016 over de **uiteindelijk** totale loon compensatie adviseren, als uitgangspunt voor de compensatie van 2017.

Inflatieneutraal - Looncompensaties die op deze richtlijn gebaseerd zijn worden geacht **“inflatieneutraal”** te zijn en hoeven niet noodzakelijkerwijs te leiden tot prijsstijgingen. Dergelijke looncompensaties zouden de stabilisatie en herstelinspanningen van ons volk moeten versterken in plaats van deze in gevaar te brengen. Dit wil niet zeggen dat sommige ondernemers niet zouden kunnen proberen om prijzen te verhogen teneinde middels oneigenlijke concurrentie zich een extra deel van de toegenomen koopkracht toe te eigenen. Aan deze ondernemers moet duidelijk gemaakt worden dat de toegenomen koopkracht, hogere omzetten en dus hogere inkomens voor de ondernemers (werkgevers) mogelijk maakt. Bij een gezonde bedrijfsvoering zouden deze hogere omzetten moeten leiden tot duurzame toename van het bedrijfsinkomens in de particuliere sector:

*Grotere omzetten hogere winsten in plaats van kleinere omzetten hogere
winstmarges*

De gezamenlijke inspanningen van het bedrijfsleven, de vakbeweging, de overheid, consumentenorganisaties en het maatschappelijk middenveld in het algemeen zullen onverantwoordelijk gedrag van hebzuchtig ondernemers tot een minimum moeten beperken: op dergelijk gedrag moeten sociaal maatschappelijke en andere sancties komen.

3.3 Andere Vormen van Compensatie en Andere Groepen

Zoals eerder in deze voorlopige adviesnota aangegeven brengt de SER ook advies uit aan de Regering over andere vormen van compensatie en andere groepen dan ‘werknemers in de particuliere sector’. Het gaat om de volgende adviezen:

1 Elektriciteit tarieven nader analyseren - Aanhouden van de verdere verhoging van de elektriciteit tarieven. Na analyse van de vraagstukken die spelen rond de elektriciteitsvoorziening en de ontwikkelingsvraagstukken die daarmee samenhangen heeft de SER gemeend de Regering te adviseren de voorgenomen verdere verhogingen van de elektriciteit tarieven te heroverwegen. Het effect van deze verhogingen op zowel de gezinnen als de bedrijven is verregaand, terwijl over de juistheid van de gehanteerde kostprijsberekening alom twijfel bestaat bij zowel energie deskundigen als anderen. Het feit dat in de kosten voor energieverbruik van alle overheidskantoren maar ook de kosten voor straatverlichting meegenomen zijn in de kostprijsberekening toont aan dat nog veel besproken moet worden over de gehanteerde uitgangspunten en de methoden. Een ad hoc in te stellen werkgroep van deskundigen zou hierover een voorlopig advies kunnen geven ontdaan van alle ruis en mogelijk zelfs de EBS kunnen doorlichten.

2 Correcties bij de overheid - Loon en salariscorrecties bij de overheid. De SER geeft de Regering in overweging om toch een looncompensatie voor ambtenaren te overwegen maar tegelijkertijd een aantal saneringsmaatregelen rationeel, met in achtneming van de personeelwet, uit te voeren. Het gaat om het volgende:

- a) Meer dan ooit is een vaardige en gemotiveerde arbeidsmacht bij de overheid van essentieel belang voor herstel en groei van onze economie. Verder eroderen van de capaciteit van het staatsapparaat om haar essentiële taken uit te voeren, onder meer door het wegtrekken van het ervaren en deskundig kader moet ten koste van alles voorkomen worden. Verarming en toename van de inkomensverschillen zal de vlucht naar de particuliere sector en/of het buitenland alleen maar aanwakkeren en tot verdere demotivering leiden. Dit laatste vooral als in de particuliere sector wel compensatie plaats vindt.
- b) Het opgang brengen van overleg met het IMF over de ‘benchmarks’ due (de tijdstippen waarop kritische vooraf gestelde doelen moeten zijn bereikt), betrekking hebben op het fiscaal beleid, in het bijzonder de ‘targets’ (de te realiseren doelen) welke gesteld zijn voor het tekort op de overheidsbegroting en de ‘totale loonsom’ bij de overheid. Beide zijn gegeven als een percentage van het BBP, maar als gevolg van de te

verwachten scherpe daling van het BBP, alsmede de wisselkoersstijging en de inflatie ontwikkeling, zijn deze ‘benchmarks’ onrealistisch geworden. Deze zullen bijgesteld moeten worden en binnen de nieuwe parameters die gesteld worden, zal gezocht moeten worden naar het verlichten van de druk op de overheidswerkers, een en ander met in achtname van de personeelwet.

3 *Andere groepen* - Compensatie van de andere vaste inkomensverwerwers (minderdraagkrachtigen) en de personen die afhankelijk zijn van transfers van de overheid. Voorgesteld wordt om deze groepen op redelijke wijze te compenseren.

4 *Overeengekomen compenserende belastingmaatregelen* - Compenserende belastingmaatregelen 2016 overeengekomen tussen de regering en Ravakur, BVL en FOLS:

Belasting maatregelen	Huidige situatie	Aanpassing	Wettelijke maatregel voor implementatie
Heffingskorting	SRD 50 per maand/ SRD 600 per jaar	SRD 125 per maand/ SRD 1.500 per jaar	Staatsbesluit
Onbelaste kinderbijslag	SRD 35 met een maximum van (vier kinderen) per maand SRD 140 met een maximum van SRD 1.680 per jaar	SRD 50 met een maximum van SRD 200 (vier kinderen) per maand SRD 600 met een maximum van SRD 2.400 per jaar	Staatsbesluit
Vrijstelling vakantie uitkeringen	SRD 3.000 per jaar	SRD 4.000 per jaar	Staatsbesluit
Vrijstelling gratificatie of bonussen	SRD 3.000 per jaar	SRD 4.000 per jaar	Staatsbesluit
Onbelaste koerscompensatie	SRD 65 per maand/ SRD 780 per jaar	SRD 100 per maand/ SRD 1.200 per jaar	Staatsbesluit

Deze maatregelen worden inmiddels door de overheid toegepast zonder staatsbesluit. Indien deze maatregelen na invoering van het Staatsbesluit door de particuliere sector kunnen worden toegepast, zullen deze maatregelen ook als compenserende maatregelen in de particuliere sector kunnen worden aangemerkt.

Annex 1: Statistische Annex

Tabel 1.a: Geselecteerde indicatoren voor het evenwicht in de Economie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bruto Binnenlands												
Overheidsinkomsten												
Overheidsuitgaven												
Balans												
Importen												
Exporten												
Balans												
Betalingsbalans/Lopende												
Inkomsten												
Uitgaven												
Balans												
Inflatie												

Tabel 1: Selectie van Basis Macro Economische Grootheden

	2007	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nominaal BBP tegen (lopende) basis prijzen	7412,941	15003,369	15493,723	15791,405	16211,906	21670,234	28389,431	31377,907
Private sector	6611,038	13374,816	13617,997	13851,457	14213,759	19612,143	26269,597	29194,477
Mijnbouw en Industrie	2476,029	4650,361	4143,925	3569,721	0	0	0	0
Overheid	801,902	1628,554	1875,726	1939,949	1998,147	2058,092	2119,835	2183,430
Nominaal BBP tegen markt (lopende) prijzen	8060,532	16433,674	16932,127	17194,136	17590,963	22945,242	29665,571	32669,050
Reel BBP tegen basis (constante) prijzen (basis jaar=2007)	7412,941	8882,953	9130,624	9298,108	9063,484	8290,537	8276,849	8370,871
Private sector	6611,039	7887,339	8110,734	8261,004	8143,252	7634,273	7798,699	7930,572
Mijnbouw en Industrie	2476,029	2357,517	2490,726	2254,273	0	0	0	0
Overheid	801,902	995,614	1019,891	1037,103	920,232	656,263	478,149	440,299
Reel BBP groei (basis constante prijzen)		2.0	2.8	1.8	-2.5	-8.5	-0.2	1.1
Mijnbouw en Industrie		-13.2	5.7	-9.5				
Arbeidsplaatsen (X 1000)	165.09	183.9541	186.2343	190.5101	194.4934	183.1973	175.3346	178.8117
Private sector	117.865	132.8855	135.1657	136.8063	134.545	123.2488	115.3861	118.8633
Mijnbouw en Industrie	21.272	0	0	0	0	0	0	0
Overheid	47.225	51.06859	51.06859	53.70382	59.94845	59.94845	59.94845	59.94845
Productiviteit								
BBP in constante prijzen per arbeidsplaats	44,902	48,289	49,028	48,806	46,600	45,255	47,206	46,814
Year-to-year changes in BBP p/arbpl		-0.5	1.5	-0.5	-4.5	-2.9	4.3	-0.8
Unit Labour Costs		6.2	-10.5	-1.9	3.3	18.0	2.9	-15.2
Totaal	0.344	0.302	0.334	0.340	0.329	0.270	0.262	0.302
Private sector	0.264	0.217	0.242	0.248	0.267	0.208	0.204	0.246
Overheid	1.000	1.000	1.000	1.000	0.767	0.862	0.980	1.054

Tabel 2a: Aandeel van Compensatie van Employees als percentage van GDP (BP)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Compensatie van Employees (totaal)	34.4	31.2	32.9	33.2	32.2	30.2	33.4	34.0	32.9	27.0	26.2	30.2
Private sector (totaal)	26.4	23.5	24.0	24.3	23.7	21.7	24.2	24.8	26.7	20.8	20.4	24.6
Mining	17.3	15.9	14.4	15.0	14.6	12.8	16.7	22.7				
Manufacturing	15.7	14.0	16.8	16.6	16.8	14.8	19.4	28.1				
Other Private sector	32.6	34.4	33.5	37.5	41.1	40.5	44.8	41.1				
Public sector (totaal)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	76.7	86.2	98.0	105.4

Bronnen

- 2007 tot en met 2014 Algemeen Bureau voor de Statistiek, Nationale Rekeningen basis jaar = 2007
- 2015-2018 Schatting van de Stichting Planbureau Suriname

Tabel 2b: Index van het aandeel van Compensatie van Employees als percentage van GDP (BP)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Compensatie van Employees (totaal)	101.1	91.6	96.8	97.5	94.7	88.8	98.1	100.0	96.7	79.3	77.0	88.7
Private sector (totaal)	106.7	94.8	96.8	98.0	95.8	87.6	97.7	100.0	107.9	83.8	82.4	99.2
Mijnbouw	76.5	70.1	63.3	66.2	64.2	56.4	73.5	100.0				
Manufacturing	55.9	49.8	59.8	59.1	59.7	52.6	68.9	100.0				
Rest Private sector	79.3	83.8	81.5	91.2	99.9	98.4	109.0	100.0				
Public sector	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	76.7	86.2	98.0	105.4

Bronnen

- 2007 tot en met 2014 Algemeen Bureau voor de Statistiek, Nationale Rekeningen basis jaar = 2007
- 2015-2018 Schatting van de Stichting Planbureau Suriname

Tabel 3: Ontwikkeling productiviteit (ULC als indicator)

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal	9.4	-5.7	-0.7	2.9	6.2	-10.5	-1.9	3.3	18.0	2.9	-15.2
private sector	11.2	-2.1	-1.2	2.2	8.6	-11.5	-2.4	-7.9	22.3	1.8	-20.4
publieke sector	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	23.3	-12.4	-13.7	-7.5

Bronnen

- 2007 tot en met 2014 Algemeen Bureau voor de Statistiek, Nationale Rekeningen basis jaar = 2007
- 2015-2018 Schatting van de Stichting Planbureau Suriname

Tabel 4: Ontwikkeling Productiviteit (ULC): Index 2014=100

Jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal	98.9	109.2	103.3	102.6	105.6	112.7	101.9	100.0	103.4	126.1	129.8	112.7
Private sector	93.7	105.5	103.3	102.1	104.4	114.2	102.4	100.0	92.6	119.3	121.4	100.9
Publieke sector	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	130.4	116.0	102.0	94.9

Bronnen

- 2007 tot en met 2014 Algemeen Bureau voor de Statistiek, Nationale Rekeningen basis jaar = 2007
- 2015-2018 Schatting van de Stichting Planbureau Suriname

Tabel 4: Ontwikkeling Productiviteit (ULC): Index 2014=100

Tabel 5: Inflatie en de jaar-op-jaar procentuele verandering in de wisselkoers voor de US\$

Jaar	Inflatie cijfer		Verandering i/d wisselkoers (US\$)
	Gemid p/m	Point-to-point	
2005	9.5	15.8	-
2006	11.2	4.8	-
2007	6.4	8.3	-
2008	14.7	9.4	-
2009	-0.2	1.3	-
2010	6.9	10.3	-
2011	17.7	15.3	21.8
2012	5.0	4.4	-
2013	1.9	0.6	-
2014	3.4	3.9	-
2015	6.9	25.2	2.3
2016	58.9	62.4	104.3
2017	28.9	11.4	-
2018	8.0	6.2	-

Bronnen:

- -----
- Schattingen 2015 tot 2018, Stichting Planbureau Suriname

Tabel 6. De Loonsom in SRD, als percentage van de totale Overheidsuitgaven, als percentage van het BBP, de totale Overheidsuitgaven en het BBP (tegen lopende marktprijzen in 2007 tot 2018)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Loonsom Overheid (<i>mln. SRD</i>)	692	759	968	1,075	1,209	1,316	1,566	1,373	1,533	1,772	2,064	2,281
Loonsom Overheid (% <i>Begroting</i>)	34.3	34.3	33.8	36.4	34.0	29.8	33.1	30.1	30.6	33.8	33.1	33.5
Loonsom Overheid (% <i>BBP</i>)	8.6	7.8	9.1	9.0	8.4	8.0	9.2	8.0	8.7	7.7	7.0	7.0
Overheidsuitgaven (<i>mln. SRD</i>)	2,018	2,210	2,860	2,955	3,551	4,411	4,728	4,564	5,006	5,240	6,235	6,800
BBP (lopende) markt prijzen (<i>mln. SRD</i>)	8,061	9,698	10,638	11,993	14,452	16,434	16,932	17,194	17,591	22,945	29,666	32,669

Annex 2: Advies aanvraag van de Regering d.d. 31 mei 2016

Paramaribo, 31 mei 2016

De Voorzitter van de Sociaal Economische Raad
De heer Mr. F. Welzijn
Alhier.

Ref. Nr. Sec.Pres. 0742/16

Onderwerp: Adviesaanvraag in het kader van de Stabilisatie maatregelen

Geachte Voorzitter,

De Regering biedt u hierbij aan een aanvraag voor het uitbrengen van een consensus advies (bijlage 1) omtrent de hoogte en de manier waarop de kosten van de stabilisatie maatregelen gecompenseerd kunnen worden in bilaterale onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers per bedrijf of bedrijfstak. E.e.a. conform uw richtlijnen voor deze procedure.

Aangehecht treft u tevens aan:

- het Stabilisatie - en Herstelplan 2016-2017 (bijlage 2).
- Het rapport van het Financieel Economisch Platform (FEP) van oktober 2015 (bijlage 3).

Ter uwer informatie deel ik u mede, dat het Stabilisatie- en Herstelplan 2016-2017 heden 31 mei 2016 is aangeboden aan De Nationale Assemblée ter behandeling.

Hoogachtend,
De President van de Republiek Suriname

Desiré D. Bouterse

Bijlagen: 3